

Editörden

İki kutuplu statik uluslararası düzen, 1990'ların başında Soğuk Savaş'ın bitimiyle yerini yeni düzen arayışlarına bıraktı. Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden yeni ülkeler, dolayısıyla yeni savaşlar ve yeni gerginlik sahaları Balkanlar ve Kafkaslarda ortaya çıktı. Bosna Savaşı ve Avrupa coğrafyasında bu defa Müslüman Boşnaklara yönelik başlatılan soykırım, Azeri-Ermeni ve Rus-Çeçen savaşları Rusya'nın hinterlandında ortaya çıkan gerilim alanlarından bir kaçıydı. 2000'li yıllarda Batı ile Rusya'nın çekişme alanına dönüşen Ukrayna ve Gürcistan'da yönetimin devrilmesiyle sonuçlanan *Renkli Devrimler* de yeni dünya düzeni arayışlarının başladığı bu sürecin bir devamıydı.

Soğuk Savaş döneminin iki süper gücünden biri olarak ABD, Sovyetlerin dağılmasının ardından dünyanın tek hâkimi edasıyla "Tarihin Sonu Tezi"yle zaferini ilan etti. Bu tezin sahibi Fukuyama'nın kaleminden ABD, *beşerî, siyasi ve iktisadi kurumların, gelişip değişerek ulaşabilecekleri en ideal form olan liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin zaferini* ilan etmiş oldu. ABD'nin Birinci Körfez Savaşıyla Irak'a saldırısı, Afganistan'daki iç savaş sonucu ortaya çıkan Taliban gerçeği, Kafkaslarda devam eden Çeçen Savaşı, Filistin'deki İsrail Sorunu, ikisi de nükleer güç olan Pakistan ve Hindistan arasındaki Keşmir gerilimi, Ruanda soykırımı ve diğer çatışma alanlarıyla Afrika, Uzakdoğu Asya, hatta Türkiye dâhil dünyanın genelinde başta İslami karakteri ağır basan siyasi, askerî mücadele ve gerginlik alanları 1990'lı yıllara damgasını vuran gelişmeler oldu.

Yeni düzen arayışı sürecinin bir parçası olarak ortaya çıkan *Medeniyetler Çatışması* kavramı, ABD'nin şahsında somutlaşan *liberal demokrasi ve serbest piyasanın zaferi* olarak ilan edilen Tarihin Sonu tezinin yerine, aslında sonu geldiği iddia edilen tarihin yeni bir başlangıcıydı. 11 Eylül saldırısının ardından küre ölçeğinde *teröre karşı savaşı* başlatan ABD, Afganistan ve Irak'ı işgal etti. Irak'tan çekilmiş olmasına rağmen savaş hâlâ devam ediyor. 21. yüzyılın ilk yılında başlatılan bu sürecin tetikle-

diği tartişmaların merkezinde de Medeniyetler atışması tezi yer aldı. 21. yüzyılın uluslararası düzeninde ittifakların kurulmasında medeniyetlerin belirleyici olacağı ve dolayısıyla olası çatışmaların farklı medeniyetler arasında gerçekleşeceği varsayıldı/ıyor. Yeni dünyadaki çatışmaların ana kaynağının kültürel olacağını ileri süren bu tez, medeniyetler arasındaki farklılıkların bu çatışmaları belirleyecek düzeyde keskin, çatışma alanının ise Batı ve İslam uygarlığı olacağını ileri sürmüştü. Buna karşı Türkiye'nin ve İspanya'nın öncülüğünde, Birleşmiş Milletlerin himayesinde kurulan *Medeniyetler İttifakı* hareketi ise bu tezin aksine çatışma değil ittifakı ne çıkaran bir proje olarak çalışmalarını sürdürüyor. Bu çalışmaların en önemli ayağını yine medya oluşturmaktadır (www.aocmedialiteracy.org).

21. yüzyılın ikinci on yılının başlarında dünya gündemini belirleyen en önemli gelişme ise Akdeniz havzasında başlayan Arap ve Berberİ halkların isyanıdır. *Devrim, bahar, isyan* gibi kelimelerin de içinde olduğu kavramlarla ifade edilen bu süreç, 1990'larda başlayan yeni dünya düzeni arayışlarında yakın gelecekte yapısal düzeyde belirleyici olabilecek potansiyele sahip. İçinde bulunduğumuz bugünlerin yukarıda zikredilen İslam dünyasındaki sıcak gelişmelerine, "Batı" yakasında yaşanan ekonomik ve siyasal krizler eşlik ediyor. Batı'nın boğuştuğu finans piyasalarında başlayan kriz, giderek genel ekonomik ve siyasi yapıları zorlayan bir düzeye çıkmıştır.

Soğuk Savaşın bitimiyle tetiklenen tüm bu gelişmelerin yaşandığı son yirmi yıllık sürecin ana aktörlerinden birisi hiç kuşkusuz medyadır. Kuveyt devletinin tuttuğu bir halkla ilişkiler şirketinin faaliyetlerinin katkısıyla ABD Kongresi ve BM Güvenlik Konseyi'nden Irak'a müdahale kararı alınması ve CNN'in Bağdat'tan tüm dünyaya savaşı canlı olarak izlettirmesi, en az savaşın kendisi kadar Soğuk Savaş sonrası sürecin haberini veren yeni gelişmelerdi. Bağdat'a düşen bombaları, ha-vai fişeklere benzeten muhabir, araya ekranın girmesiyle ekran başında olanların

savaşların korkunç yüzünü görmeyip seyirlik bir malzeme olarak tüketim malzemesine dönüşmesinin haberini sunuyordu aslında.

Dünyada ve Türkiye’de canlı yayınlarla tüm gelişmeleri anlık sunan haber kanallarının artması, internetin küre ölçeğinde yaygınlaşması sonucu dünyanın yeni medya olgusuyla tanışması, cepte taşınabilir bilgi iletişim teknolojileriyle internet ve televizyona günün her saati, her anı ulaşılabilmesi, 21. yüzyılın yeni iletişim ortamlarını belirleyen üç ana unsurdur.

20. yüzyılın ilk yarısında basın meslek örgütlerinin çeşitli bildirgelerle ilan ettikleri meslek ilkeleri, yukarıda çerçevesini verdiğimiz düzen arayışlarıyla doğrudan bağlantılı olarak 21. yüzyılın yeni iletişim ortamları çerçevesinde yeniden tartışılmaktadır. İletişim fakültelerindeki akademik çalışmaların da artmasıyla ivme kazanan medya ahlaki tartışmaları, dünyada olduğu gibi Türkiye gündemindeki ağırlığını koruyor.

1960’lı yıllardan bu yana her on yılda bir Türkiye’de de basın meslek ilkeleriyle ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Siyasi ve ekonomik istikrarını yakalayamayan 1990’lı yılların Türkiye’sinin en istikrarlı kurumu, tek el ve kartel olgusuyla anılan medya olmuştur. 28 Şubat postmodern müdahalesinde medya, mesleğin meşruiyeti ve saygınlığını göz ardı ederek Amerikan medyasının Irak Savaşı sürecinde oynadığı role benzer bir görevi ulusal ölçekte yerine getirmiştir. 2000’li yıllardan bu yana ise tek parti iktidarının sağladığı istikrar ve başta sahiplik düzeyinde olmak üzere medyada yaşanan değişim, yeni bir medya yapısını doğurmuştur. Meslek ahlaki ve ilkeleri özelinde de yeni arayışlar ve tartışmalar süregitmektedir.

Türkiye’deki arayış ve tartışmalar devam ederken, İş Ahlakı Dergisi’nin “medya ve ahlak” konulu bu özel sayısının hazırlık sürecinde *Beş Kişiyle Beş Soruda Medya Ahlakı* başlıklı bir ortak metin yazma arayışımızda daha önce bu çalışmaların içinde aktif olarak bulunmuş ve *Gazeteciler Cemiyeti*’nin *Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi*’nin yazarlarından basınımızın önemli bir isminin verdiği cevabı önemine binaen buraya alıntılıyorum:

“Bu ‘medya ahlaki’ meselesini de çoktan bıraktım. Çünkü ‘Temiz gazetecilik’in de nasıl kirli olduğunu çoktan gördüm. Oysa o zamanlar benim derdim, çamura elini sokan, hakikat adına çamurları karıştıran, dürüst, bağımsız, mert bir gazeteciliğe dair ilkeler ile hak ve özgürlük idealleri sıralamaktı. Ne var ki tertemiz beyler, hanımlar mert olmayan bir gazetecilik etiği veya ahlakına çabucak uyum sağladılar. Teşekkürlerim ve en iyi dileklerimle”

Şimdiye kadar ifade ettiğimiz hususlar çerçevesinde, *ahlaki olmayan bir işi meşru kabul etmemeyi, piyasa şartlarını yeniden sorgulamayı ve “hak” eksenli bir iş hayatının inşası yolunda düşünsel zeminde bir gayretin neticesi olan İş Ahlakı Dergisi, ahlak meselesini bırakmadan “Medya ve Ahlakı” özel bir sayıyla gündemine aldı.*

Medya ahlaki, öncelikle bir meslek ahlaki tartışmasıdır. Meslek ahlakının çerçevesini ve ilkelerini belirleyen de aynı mesleğin mensupları ve onların oluşturu-

duğu örgütlerdir. Meslek mensuplarının beslendiği düşünce kaynakları da bu ahlaki anlayışı ve ortak kabulleri belirlemiştir, belirlemeye devam etmektedir. İstanbul Şehir Üniversitesi öğretim üyesi Fahrettin Altun'un *Medya Etiği ve Tarafsızlık Söylemi* makalesi bu çerçevede medya ahlakı söyleminin inşasını eleştirel bir perspektifle ele almaktadır. Makale, medyada tarafsızlığın bir etik değer olarak kabul edilmesinin, medya kuruluşlarının kendileri ve ürünleri ile ilgili olarak öne sürdükleri tarafsızlık iddialarının medya alanında sağlıklı ve işlevsel meslek etik kodların üretilmesini sağlayıp sağlayamadığını tartışıyor. Bu çerçevede "ahlakın sosyolojisi"nin mümkün olup olmadığı, tarafsızlık mitinin hangi süreç ve nedenlerle medya etiği alanına dâhil edildiği ve medya etiği alanında tarafsızlık ve objektiflik mitlerinin bir ideal olarak kurgulanmasını ele almaktadır.

Medya ahlakı, sadece medyaya ve medya profesyonellerine bırakılamayacak ve onlarla sınırlı tutulamayacak kadar önemlidir. Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim görevlileri Ünsal Çığ ve Eylem Çamuroğlu Çığ'ın ortak hazırladığı *Haber Endüstrisi ve Gazetecilik Etiği* başlıklı makale de bir endüstri olarak medyayı ve işleyişini sağlayan yapının ve bu yapının ürünü olan haber yazım sürecinin var olan etik kodlarla ilişkisinin ekonomi-politik çözümlemesini yapmaktadır. Makale, haber yazım kurallarının ve meslek pratiğinin kendine has bir zihinsel yapı ve gündelik hayat refleksini geliştirmesinin bizatihi bir ahlaki problem olacak bir mekanizma ürettiğini, bu yapıya rağmen bireysel sorumluluk üzerinden inşa edilen meslek kodlarının makro çerçevede devasa kurumsal mekanizmaları dikkate alarak eleştirel bir gözle medyayı görmek gerektiği gerçeğiyle yüzleştiriyor bizi.

Dergimizin bu sayısında uluslararası bir katılım da var. Frankfurt Okulu ve eleştirel teori düşünce geleneğinin üçüncü kuşak mensuplarından sayılan ve felsefe profesörü olarak Kaliforniya Üniversitesi (UCLA) Sosyal Bilimler ve Mukayeseli Eğitim Bölümünde Eğitim Felsefesi Kürsüsünde akademik çalışmalarını sürdüren Douglas Kellner, yayım aşamasında olan *The Time of the Spectacle* adlı kitabından özetle İş Ahlakı Dergisi için *Murdoch Medya İmparatorluğu, Etik ve Demokrasi: Bazı Eleştirel Düşünceler* başlıklı makaleyi kaleme aldı. Kellner makalesinde, Rupert Murdoch'un *News of the World* adlı tabloid gazetesinin sansasyonel haber yaratmak için kraliyet ailesinin, bazı ünlülerin ve politikacıların cep telefonlarını dinlemesi üzerine patlak veren skandalın beraberinde getirdiği ahlaki konuları ve demokrasi için oluşturduğu tehditleri İngiltere ve ABD örneğinde tartışmaktadır.

Türkiye özelinde benzer bir ahlaki tartışmanın yaşandığı asker-medya ilişkisini ise Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesinde doktora çalışmasını sürdüren Yusuf Özkır, *27 Mayıs'tan 27 Nisan'a Asker-Gazete/ci İlişkisi* başlıklı makalesinde ele almaktadır. Özkır, Türkiye'nin kronik sorunlarından birisi olan asker-medya ilişkisini, genellikle medya-siyaset-sermaye üçgeninde yapılan çalışmaların aksine, 27 Mayıs 1960 Darbesinden itibaren tarihsel bir arka plan çerçevesinde bir özne, bağımsız bir aktör olarak "asker/ordu"nun medyayı yönlendirmesinin tarihsel bir izleğini sunuyor bize.

Sakarya Üniversitesi Felsefe Bölümünde Profesör olarak akademik çalışmalarını sürdüren Hakan Poyraz da *Medyada "Ahlak"ı Aramak* başlıklı makalesinde, etimolojik analizlerle ahlakın anlamını, dünyayı algılayışımızda medyanın etkisi ve medyanın hayatımızda işgal ettiği yerini, medyanın etik kodlarını ve medyaya karşı geliştirilecek tavrı tartışmaktadır. Poyraz, medyanın bilgi üzerinden bilinçlere uyguladığı iktidar olarak tanımladığı *medyokrasiye* karşı kitlenin çok fazla bir direnç şansı olmamasına rağmen, daha anlamlı bir demokrasinin temelini atılması için *bir entelektüel öz savunma bilincinin* geliştirilmesini gündemimize getirmektedir.

Medya ahlakı literatürünün dayandığı ana düşünce geleneği, Aydınlanma ve onun üzerine inşa edilen modern Batılı çalışmalardır. Bu geleneğin aksine Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Vecdi Akyüz ise makalesinde İslami açıdan medya ahlakını ele almaktadır. İslami Açından Bilgi veya Olgunun Bildirilmesi ve Açıklanması başlıklı makalesinde Akyüz, düşünce ve ifade hürriyetinin birbirini tamamlayan üç temel ilkesi olarak ifade ettiği haber, düşünce ve kanaatleri öğrenbilme, açıklayabilme ve yayabilme hakkını İslami açıdan medya ahlakının ilke ve unsurları çerçevesinde değerlendirmektedir. İslam ahlak felsefesi geleneği, Türkiye ve benzeri Müslüman ülkelerde medya ahlakı tartışmalarına önemli katkılar yapabilecek olmasına rağmen şimdiye kadar bu gelenekten yeterince istifade edilememiştir. Bu makale, İslam ahlak felsefesi birikimini iletişim sektörünün ve akademinin gündemine getirme ve bu zengin geleneği medya ahlakı literatürünün bir parçası olarak hatırlama açısından mütevazı bir katkıdır.

Dergimizin *Birikimler* bölümünün konuğu ise hem medyanın hem de akademinin hemen hemen her aşamasında görev almış ve doktorasını medya ahlakı alanında yapmış olan Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Atilla Girgin'dir. Recep Yeter'in gerçekleştirdiği söyleşinin ana mesajı, yeni medyanın doğurduğu ahlaki problemleri de dikkate alan ve medyayla sınırlı olmayan bir ahlaki anlayış ve çabanın sorunlara çare olabileceğini dikkatimize sunmasıdır.

Değerlendirmeler bölümünde ise *Medya Ahlakı Literatürü Arasında Bir Gezinti* başlığıyla medya literatürü üzerine bir değerlendirme, Ahmet Toklucuoğlu'nun W. Lance Bennett'in *Politik İllüzyon ve Medya*, Samiha Khelifa'nın Karen Sanders'ın *Ethics and Journalism*, Ali Kaya'nın Pierre Bourdieu'nun *Televizyon Üzerine* ve Hasan Ramazan Yılmaz'ın Douglas Kellner ve Michael Ryan'ın ortak yazdığı *Politik Kamera* adlı kitaplarını ele alan değerlendirme metinleri yer almaktadır.

Ahlakın sadece bir bilgi nesnesi olmadığı ve ahlak merkezli bir hayat arayışının güçlü bir şekilde devam ettiği bir Türkiye ve dünya özlemiyle katkısı olan herkese şükranlarımı sunuyorum.

Hediyetullah Aydeniz

Sayı Editörü